

Wyrok z dnia 11 lutego 2005 r.

I UK 173/04

Wniosek osoby korzystającej z prawa do renty rodzinnej o wypłatę renty wyjątkowej przez okres 1 roku do momentu ukończenia studiów powinien być przez organ rentowy niezwłocznie przekazany Prezesowi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie jako organowi właściwemu do jego załatwienia (art. 83 i 124 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm. w związku z art. 65 k.p.a.).

Przewodniczący SSN Józef Iwulski, Sędziowie: SN Andrzej Wasilewski (sprawozdawca), SA Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 11 lutego 2005 r. sprawy z wniosku Sylwii D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o rentę rodzinną, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 listopada 2003 r. [...]

1. z m i e n i ł zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych - Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku z dnia 3 marca 2003 r. [...] w ten sposób, że „30 września 2003 r.” zastąpił datą „30 września 2002 r.” i oddalił odwołanie w pozostałym zakresie;

2. o d d a l i ł kasację w pozostałym zakresie;

3. koszty postępowania kasacyjnego wzajemnie między stronami zniósł.

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. decyzją z 2 sierpnia 2002 r. przyznał ubezpieczonej - Sylwii W. (następnie, w wyniku zmiany nazwiska - Sylwii D.) rentę rodzinną po zmarłej matce na okres od dnia 29 lipca 2002 r. do dnia 31 sierpnia 2002 r., natomiast decyzją z dnia 7 października 2002 r. odmówił jej dalszej wypłaty renty rodzinnej do czasu ukończenia studiów, gdyż stwierdził, że ubezpieczona

jest studentką II roku studiów uzupełniających, a uprzednio ukończyła już studia inżynierskie.

W wyniku odwołania ubezpieczonej, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach - Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku wyrokiem z dnia 3 marca 2003 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. z dnia 7 października 2002 r. i przyznał ubezpieczonej rentę rodzinną na okres od chwili jej wstrzymania do dnia 30 września 2003 r., czyli do ukończenia przez nią ostatniego roku studiów. Sąd Okręgowy dokonał następujących ustaleń: (a) ubezpieczona Sylwia W., która urodziła się w dniu 30 sierpnia 1977 r., w okresie od 1996 r. do 2000 r. studiowała na Politechnice Ś. w G. na kierunku „marketing i zarządzanie”, na którym harmonogram studiów przewidywał naprzód 4-letnie studia inżynierskie, a następnie 2-letnie studia magisterskie, z tym że: „jeżeli słuchacz zaliczył w terminie semestr studiów inżynierskich, to automatycznie przechodził na studia magisterskie”; (b) ubezpieczona rozpoczęła dwuletnie uzupełniające studia magisterskie w roku akademickim 2000/2001 i pierwszy rok studiów zaliczyła w dniu 22 czerwca 2001 r.; (c) już po rozpoczęciu II roku studiów magisterskich w roku akademickim 2001/2002, w dniu 24 października 2001 r. wnioskodawczyni uległa wypadkowi drogowemu i w związku z długotrwałym leczeniem uzyskała urlop dziekański na rok akademicki 2001/2002; (d) od 1 października 2002 r. ubezpieczona kontynuuje jednak nadal studia na ostatnim roku studiów magisterskich, które ukończy we wrześniu 2003 r.; (e) ubezpieczona utraciła oboje rodziców (ojciec zmarł w 1998 r., a matka w 2002 r.) i renta rodzinna stanowi dla niej jedyne źródło utrzymania. Na tej podstawie Sąd Okręgowy zważył, że: „ubezpieczona spełnia warunki do przyznania świadczeń. Ukończyła 25 lat życia będąc na ostatnim roku studiów, zatem prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Ubezpieczona kontynuuje naukę na Politechnice Ś., Wydziale Organizacji i Zarządzania. Wbrew twierdzeniom organu rentowego nie rozpoczęła nauki na innym kierunku. Studia magisterskie przewidziane są harmonogramem studiów wyższych, a tytuł magistra jest ukoronowaniem studiów wyższych. Jest rzeczą naturalną i logiczną, że ubezpieczona po uzyskaniu tytułu inżyniera, automatycznie podjęła uzupełniające studia magisterskie.”

W wyniku apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Rybniku, Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 6 listopada 2003 r. [...] zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach - Ośrodka Zamiejscowego w Rybniku z dnia 3 marca 2003 r. i oddalił odwołanie

ubezpieczonej od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. z dnia 7 października 2002 r. odmawiającej jej prawa do renty rodzinnej. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Apelacyjny stwierdził w szczególności, że stan faktyczny w rozpoznawanej sprawie jest bezsporny: ubezpieczona ukończyła 25 rok życia w dniu 30 sierpnia 2002 r., a ostatni rok studiów wyższych rozpoczęła w dniu 1 października 2002 r. Tymczasem, zgodnie z art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm. - powoływanej nadal jako: ustawa o emeryturach i rentach z FUS), dzieci mają prawo do renty rodzinnej do czasu ukończenia nauki w szkole, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia; natomiast, zgodnie z art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jedynie w sytuacji, gdy dziecko ukończyło 25 lat będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, wówczas prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Dlatego, zdaniem Sądu Apelacyjnego: „rację ma organ rentowy, że w powołanym wyżej stanie faktycznym ubezpieczona nie ukończyła 25-tego roku życia będąc na ostatnim roku studiów.” Równocześnie, Sąd Apelacyjny stwierdził także, iż: „to prawda, że w niniejszej sprawie istnieje szczególny splot okoliczności, bo ubezpieczona, sierota zupełna, gdyby nie wypadek komunikacyjny, któremu uległa i konieczność skorzystania z urlopu dziekańskiego, mogłaby pobierać rentę rodzinną do czasu ukończenia studiów, jednak ta sytuacja była tylko podstawą do ubiegania się o wypłatę renty rodzinnej w drodze wyjątku, tak jak organ rentowy wskazał ubezpieczonej w piśmie z 8.10.2002 r. Ustawowych warunków do przedłużenia wypłaty renty rodzinnej po ukończeniu 25-tego roku życia ubezpieczona jednak nie spełnia.”

W kasacji od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 listopada 2003 r. pełnomocnik ubezpieczonej zarzucił naruszenie: po pierwsze - art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS „poprzez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wynikające z przyjęcia, iż: „a) w/w przepis zezwala na przedłużenie świadczenia rentowego tylko w wypadku kiedy ubezpieczony ukończy 25 lat po rozpoczęciu ostatniego roku studiów, podczas gdy dyspozycja art. 68 ust. 2 w/w ustawy wskazuje, iż ubezpieczony uzyskuje prawo do przedłużenia świadczenia jeżeli ukończy 25 lat będąc studentem ostatniego roku studiów, co następuje z momentem zaliczenia egzaminów roku przedostatniego, albowiem wówczas student uzyskuje wpis na ostatni rok studiów, którego nie zmienia ani nie przerywa udzielenie studentowi urlopu dziekańskiego, podczas którego nadal kontynuuje on naukę w

szkole, b) art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej umożliwia przedłużenie świadczenia jedynie na okres jednego roku akademickiego studiów, podczas gdy norma prawna statuowana przez w/w przepis wskazuje, iż przedłużenie świadczenia następuje na okres ostatniego roku studiów, który nie musi jednak trwać tylko przez okres jednego roku akademickiego.”; po drugie - art. 233 i art. 382 k.p.c. „poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, a zwłaszcza pominięcie lub też niewłaściwą ocenę dowodów wskazujących jednoznacznie, iż ubezpieczona uzyskała wpis na ostatni rok studiów w dniu 22.06.2001 r. oraz że ten ostatni rok studiów rozpoczęła w dniu 01.10.2001 r., albowiem decyzja o zgodzie na urlop dziekański zapadła dopiero w listopadzie 2001 r., a sam urlop nie pozbawił ubezpieczonej statusu studenta ostatniego roku studiów, lecz dał jej prawo do przedłużenia studiowania na tym ostatnim roku.”

Równocześnie, pełnomocnik skarżącej wskazał, iż okolicznością uzasadniającą przyjęcie kasacji do rozpoznania jest w danym wypadku: po pierwsze - „oczywiste naruszenie prawa przez zaskarżony wyrok (art. 393 § 2 k.p.c.) wskutek uznania, iż: a) przedłużenie renty rodzinnej może nastąpić wyłącznie po ukończeniu przez ubezpieczonego 25 roku życia po rozpoczęciu ostatniego roku studiów, a więc w praktyce po dniu 1 października, podczas gdy art. 68 ust. 2 przyznaje takie prawo każdemu ubezpieczonemu studentowi, który ukończył 25 lat będąc studentem ostatniego roku studiów, którą to przesłankę spełnia się z momentem wpisu na ostatni rok studiów, co następuje po zaliczeniu wszystkich egzaminów na przedostatnim roku studiów, b) ostatni rok studiów określonych art. 68 ust. 2 w/w ustawy nie może trwać dłużej aniżeli jeden rok akademicki, podczas gdy udzielenie urlopu dziekańskiego powoduje, iż nie traci on statusu studenta oraz prawa do renty rodzinnej”; oraz po drugie - występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne i potrzeba wykładni art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w celu rozstrzygnięcia czy: „a) wobec treści art. 68 ust. 2 w/w ustawy, udzielenie urlopu dziekańskiego pozwala na przyjęcie, iż student przestaje kontynuować naukę i rozpocznie ją ponownie dopiero w momencie rozpoczęcia nowego roku akademickiego, podczas gdy przyjęcie takiego założenia, na którym oparto zaskarżony wyrok, wywołuje rozbieżności w orzecznictwie wobec stanowiska Sądu Najwyższego zajętego w wyroku z dnia 03.10.2000 r. (II UKN 739/99, OSNAPiUS 2002 nr 9, poz. 215), w którym SN stwierdził, iż udzielenie studentowi urlopu dziekańskiego powoduje, iż kontynuuje on naukę w szkole i nie traci prawa do renty rodzinnej (podobne rozstrzygnięcie w uzasadnieniu wyroku SN z dnia

07.04.2000 r. - II UKN 481/99, OSNAPiUS 2001 nr 19, poz. 593); b) treść art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS pozwala na przedłużenie wypłaty świadczenia rentowego ubezpieczonego, który przed ukończeniem 25 roku życia zalicza wszystkie egzaminy roku przedostatniego i staje się studentem ostatniego roku studiów, lecz kończy 25 rok życia przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego, albowiem założenie, iż taka sytuacja nie zezwala na przedłużenie świadczenia rentowego, co przyjął Sąd Apelacyjny, prowadzi do rozbieżności w orzecznictwie, bowiem uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23.02.1989 r. (III UZP 3/89, OSP 1990 nr 5, poz. 246) stanowi, iż w takiej sytuacji student ma pełne prawo do przedłużenia wypłaty świadczenia rentowego, co potwierdza również prawidłowa wykładnia systemowa i celowościowa art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej." W konsekwencji, w kasacji sformułowany został wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. Natomiast, organ rentowy w odpowiedzi na kasację wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do dyspozycji obowiązującego do dnia 31 grudnia 1998 r. art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oraz zgodnie z dyspozycją obowiązującego począwszy od dnia 1 stycznia 1999 r. i obecnie art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - zasadą prawną jest, że renta rodzinna przysługuje dziecku „do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyło ono 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia”. Natomiast jedynie w drodze wyjątku od powyższej zasady prawnej, „jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów” (uprzednio - art. 39 ust. 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz aktualnie art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Przy czym, w kwestii interpretacji i stosowania powyższych przepisów prawnych na gruncie orzecznictwa Sądu Najwyższego utrwaliły się poglądy prawne, w myśl których: po pierwsze - przyjmuje się, iż student w okresie urlopu dziekańskiego kontynuuje naukę w szkole (w rozumieniu: uprzednio - art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy o

zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin; oraz aktualnie - art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a to oznacza, że nie traci on prawa do renty rodzinnej także w czasie trwania urlopu dziekańskiego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2000 r., II UKN 739/99 - OSNAPiUS 2002 nr 9, poz. 215); po drugie - prawo do pobierania renty rodzinnej nie ulega natomiast przedłużeniu w razie powtarzania ostatniego roku studiów, bowiem dopuszczone przepisami ustawy (art. 39 ust. 2 uprzednio obowiązującej ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz w art. 68 ust. 2 aktualnie obowiązującej ustawy o emeryturach i rentach z FUS) „przedłużenie prawa do renty rodzinnej”, które stanowi wyjątek od obowiązującej w tym względzie zasady prawnej (sformułowanej w art. 39 ust. 1 pkt 2 uprzednio obowiązującej ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz w art. 68 ust. 1 pkt 2 aktualnie obowiązującej ustawy o emeryturach i rentach z FUS), powinno być interpretowane w sposób ścisły (*exceptiones non sunt extendendae*) i dlatego w należy przyjąć, że w danym wypadku warunkiem przedłużenia prawa do renty rodzinnej jest ukończenie przez uprawnionego 25 lat życia w czasie odbywania studiów na ostatnim roku studiów, a termin końcowy korzystania z tego prawa wyznacza data zakończenia tego samego roku akademickiego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2000 r., II UKN 481/99 - OSNAPiUS 2001nr 19, poz. 593).

W rozpoznawanej sprawie jest poza sporem, że: (a) w dniu 1 października 2001 r. wnioskodawczyni podjęła studia na ostatnim - II roku uzupełniających wieczorowych studiów magisterskich na Wydziale Organizacji i Zarządzania - Centrum Kształcenia Inżynierów w Ośrodku Politechniki Ś. w R. (b) jednakże, w związku z wypadkiem drogowym jakiemu uległa w dniu 24 października 2001 r. i wobec wynikłej stąd konieczności poddania się długotrwałemu leczeniu, uzyskała ona następnie urlop dziekański do końca roku akademickiego 2001/2002, czyli do dnia 30 września 2002 r.; (c) następnie, ponownie podjęła studia magisterskie na ostatnim roku studiów z dnia 1 października 2002 r., planując ich zakończenie do dnia 30 września 2003 r. W tym czasie, wnioskodawczyni korzystała na ogólnych zasadach (art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) z renty rodzinnej, która decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w R. z dnia 2 sierpnia 2002 r. przyznana jej została po śmierci matki na czas do dnia 31 sierpnia 2002 r. Wprawdzie w dniu 30 sierpnia 2002 r. wnioskodawczyni ukończyła 25 lat, tym niemniej mając na uwadze to, że - korzystając z trwającego urlopu dziekańskiego - należało przyjąć, iż

kontynuowała ona w tym czasie studia na ostatnim roku studiów magisterskich w roku akademickim 2001/2002, który kończył się z dniem 30 września 2002 r., a w konsekwencji - przysługujące jej prawo do renty rodzinnej podlegało przedłużeniu z mocy prawa do zakończenia tego roku studiów (art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), czyli do dnia 30 września 2002 r. (*nota bene*, na tę datę prawidłowo wskazał właśnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. w decyzji z dnia 21 sierpnia 2002 r. w sprawie przyznania wnioskodawczyni dodatku do renty dla sieroty zupełnej, ale następnie ją skorygował w swej decyzji o przeliczeniu renty wnioskodawczyni z dnia 25 września 2002 r., w której stwierdził wyraźnie, że „renta przysługuje do dnia 31.08.2002 r.”). W tej sytuacji, decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. z dnia 7 października 2002 r., odmawiająca dalszej wypłaty na rzecz wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej aż do zakończenia roku akademickiego 2002/2003, czyli do dnia 30 września 2003 r.: po pierwsze - nie jest trafna w tym zakresie, w jakim odmawia ona wnioskodawczyni „dalszej wypłaty renty od m-ca 9/2002”, skoro z mocy art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wnioskodawczyni uzyskała przedłużenie prawa do przysługującej jej renty rodzinnej do końca roku akademickiego 2001/2002, czyli do dnia 30 września 2002 r.; po drugie - jest natomiast trafna w tym zakresie, w jakim odmawia wnioskodawczyni prawa do dalszej wypłaty renty w roku akademickim 2002/2003, ponieważ z dniem 1 października 2002 r. wnioskodawczyni podjęła studia na ostatnim roku studiów magisterskich ponownie, a więc formalnie powtarzała ona ten rok studiów, a w tej sytuacji prawo pobierania renty rodzinnej nie podlega już przedłużeniu.

Równocześnie, w kontekście rozpoznawanej sprawy zasługuje na podkreślenie i to, że jakkolwiek wskutek zbiegu szczególnych okoliczności wnioskodawczyni formalnie nie spełniała wymaganych ustawą warunków do uzyskania prawa do „przedłużenia do prawa do renty rodzinnej do zakończenia ostatniego roku studiów” (art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), to jednak te same okoliczności wskazywały na to, że w sytuacji, w jakiej się znalazła, zaistniały warunki uzasadniające wystąpienie w danym wypadku w trybie art. 83 ustawy o emeryturach i rentach z FUS z wnioskiem o przyznanie jej stosownego świadczenia w drodze wyjątku. *Nota bene*, taki właśnie wniosek „o wypłatę renty wyjątkowej przez okres 1 roku do momentu ukończenia studiów” wnioskodawczyni sformułowała już w swoim piśmie z dnia 24 września 2002 r., skierowanym do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R., które wpłynęło tam w dniu 25 września 2002 r. (karta 21 akt sprawy ren-

towej). Wniosek ten nie został jednak wówczas przekazany przez organ rentowy Prezesowi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie, jako organowi właściwemu do jego załatwienia (art. 83 i art. 124 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 65 k.p.a.), natomiast w wyniku załatwienia tego wniosku organ rentowy decyzją z dnia 7 października 2002 r. odmówił wnioskodawczyni dalszej wypłaty renty rodzinnej [...], o czym powiadomił ją następnie pismem z dnia 8 października 2002 r., informując zarazem, że „na podstawie art. 83 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) osobom studiującym, które w wyniku zbiegu szczególnych okoliczności nie ukończyły nauki przed 25 rokiem życia na ich wniosek Prezes ZUS może przyznać w drodze wyjątku rentę rodzinną” [...]; ponownie Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. nawiązał do kwestii tego wniosku także w skierowanym do wnioskodawczyni piśmie z dnia 28 października 2002 r. o następującej treści: „Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. prosi o zgłoszenie się w tut. Oddziale celem wypełnienia oświadczenia majątkowego w związku ze złożonym przez Panią wnioskiem o rentę wyjątkową.” [...].

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. art. 393¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji, znosząc koszty postępowania kasacyjnego wzajemnie pomiędzy stronami na podstawie art. 100 k.p.c.

=====